

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף פב

קושיא: ועגלה ערופה לאו שחיטה ראויה היא? מדוע השוחט אותו ואת בנו שהוא עגלה ערופה, לדעת רבי שמעון הוא פטור משום שזו 'שחיטה שאינה ראויה'? והרי כתובו במשנה במסכת סוטה שאם מצאו את הרוצח לפני שנערפה העגלה, תצא העגלה ותרעה בעדר עם שאר הבהמות כי אין בה איסור אכילה. ואם כן השוחט עגלה ערופה, כל עוד היא לא נערפה אין בה איסור, וזו 'שחיטה ראויה'.

תירוץ: אמר ר"ש בן לקיש משום רבי ינאי - עגלה ערופה אינה משנה: אכן 'עגלה ערופה' לא כתובה במשנתנו (כלומר הגירסה הנכונה של המשנה בלי עגלה ערופה).

קושיא: ומי אמר רבי ינאי הכי? והאמר רבי ינאי גבול שמעתי בה וכו': שמעתי את ה'גבול' ממתי עגלה ערופה בחיים נאסרת בהנאה, ושכחתי. והתלמידים סבורים לומר שירידתה לנחל איתן אוסרת אותה בהנאה. כך אמר רבי ינאי. ואם כן מדוע רבי ינאי צריך לומר שעגלה ערופה אינה כתובה במשנה? הוא היה יכול לתרץ שהמשנה בסוטה מדברת לפני שהעגלה ירדה לנחל איתן ולכן תצא ותרעה בעדר (ושחיטתה ראויה), ואילו משנתנו מדברת לאחר שהעגלה ירדה לנחל איתן ולכן כבר שחיטתה אינה ראויה. תירוץ: **א"ר פנחס בריה דרב אמי - אן משמיה דרשב"ל מתנין לה עגלה ערופה אינה משנה:** רשב"ל הוא זה שאמר שהיא לא כתובה במשנה.

קושיא: א"ר אשי: כשהיינו אצל רב פפי התקשינו האם אמר רשב"ל הכי? והרי איתמר 'צפורי מצורע מאימתי נאסרין? רבי יוחנן אמר משעת שחיטה ורשב"ל אמר משעת לקיחה'. ואמרין על זה מאי טעמא של רבי שמעון בן לקיש? והתשובה שהוא לומד גזירה שווה 'קידה קידה' מעגלה ערופה. ואם כן לדעת רשב"ל העגלה נאסרת כבר משעת הלקיחה! תירוץ: **אלא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן עגלה ערופה אינה משנה:** אלא רבי יוחנן הוא זה שאמר זאת.

משנה: שנים שלקחו פרה ובנה: שני אנשים שקנו פרה ובנה ממוכר אחד באותו יום, אחד קנה את הפרה ואחד קנה את בנה, מי שקנה ראשון ישחט הראשון, והשני ימתין וישחט מחר. **ואם קדם השני** ושחט לפני שהראשון הספיק לשחוט, **זכה**, כלומר יכול לאכול מהבשר, והראשון ימתין וישחט מחר.

גמרא: אמר רב יוסף, לענין דינא תנן: מה שאמרה המשנה שמי שקנה ראשון ישחט ראשון, אין זה לעניין איסור והיתר, כלומר אין הכוונה שאסור לשני לשחוט ראשון, אלא אם רצה השני לשחוט ראשון והראשון ימתין למחר מותר. אלא זה נאמר לעניין דין, שאם באו שניהם לבית דין, ואחד מהם טוען 'חברי רוצה לשחוט כעת, אבל אני צריך את הבשר יותר ממנו, וא"כ שאני ישחט היום והוא ימתין למחר', אנו אומרים להם מי שקנה ראשון ישחט ראשון, לפי שהוא קנה על מנת שישחט ראשון, שהרי אילו בעל הבית לא היה מוכר לשני היה הקונה הראשון שוחט.

*

תנא: למדנו בכרייתא - **אם קדם השני** ושחט, **הרי זה זריז ונשכר**. ע"כ הכרייתא. **הגמ' מבארת:**

זריז דלא עבד איסורא: הוא 'זריז' כיון שלא עבר איסור, שהוא הקדים לשחוט כדי לא לעבור על איסור 'אותו ואת בנו'. **ונשכר דקאכיל בשרא:** והוא 'נשכר', כלומר יש לו רווח שהוא יכול לאכול היום בשר ולא צריך להמתין למחר.

משנה: שחט פרה ואח"כ שחט את שני בניה, סופג שמונים מלקות, לפי שעבר על שני איסורים (= ששחט את שני בניה) ולוקה ארבעים על כל בן.

שחט את שני בניה ואחר כך שחטה (= את האם), סופג ארבעים מלקות, לפי שעבר רק על איסור אחד, לפי שכששחט את שני בניה בתחילה לא עבר על שום איסור, וכששחט אח"כ את האם עבר על איסור 'בנו ואותו' (= בגמ' יבואר שכשם שאסור לשחוט 'אותו ואת בנו' כך אסור 'בנו ואותו').

שחטה ואת בתה ואת בת בתה, סופג שמונים מלקות, לפי שעבר פעמיים על איסור 'אותו ואת בנו', פעם אחת כששחט את בתה, ופעם שניה כששחט את בת

בתה (• שאז הוא חייב עליה בגלל ששחט ביום אחד את בתה ואת בת בתה, שהרי בתה היא האם של בת בתה).

שחטה ואת בת בתה, ואחר כך שחט את בתה, סופג ארבעים מלקות, לפי שכששחט אותה ואת בת בתה לא עבר על שום איסור, ורק אח"כ כששחט את בתה עבר על שני איסורים בשחיטה זו, איסור אחד בגלל האם (• כששחט כעת את בתה עובר על 'אותו ואת בנו'), ואיסור נוסף בגלל בת בתה (• כששחט את בתה של האם עובר על 'בנו ואותו' בגלל שהיא אמה של 'בת בתה' שכבר נשחטה), אבל לוקה רק ארבעים בגלל שעשה נֶשֶׁם אחד של איסור בהתראה אחת ובמעשה אחד (• שהרי במעשה אחד של שחיטת הבת עבר על שני האיסורים).

סומכוס אומר משום רבי מאיר, סופג שמונים: טעמו של סומכוס יבואר בגמ'.

גמרא: קושיא: אמאי: מדוע אם שחט את הבן ואח"כ את האם עבר על איסור, והרי התורה אמרה "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ: בְּיוֹם אֶחָד" ולא "בנו ואותו"?

תירוץ: לא ס"ד (• סלקא דעתך): אין הדבר כן! שהרי למדנו בבבלי - נאמר בתורה "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", ומכאן שהשוחט אותו ואת בנו חייב. השוחט אותו ואת אמו מנין שחייב? כשנאמר בפסוק הנ"ל "לא תִשְׁחָטוּ" בלשון רבים, הרי שאסרה התורה לשנים לשחוט, כלומר שהפסוק הזהיר את שניהם, בין אם שוחט את האם או את הבת, ולחייב שני אנשים ששוחטים שייך רק במקרה שיש כאן שלוש בהמות, **הא כיצד?** שיש כאן אם, בת, ובת הבת, הראשון שחט את הבת (ופטור), השני שחט את אמה (וחייב משום 'בנו ואותו'), והשלישי שחט את בת בתה (וחייב משום 'אותו ואת בנו'), ומכאן שבין השוחט 'אותו ואת בנו' ובין השוחט 'בנו ואותו' חייב.

קושיא: האי מיבעי ליה לגופיה: והרי "לא תִשְׁחָטוּ" כבר נצרך ללמדנו את עצם הדין של 'אותו ואת בנו', וא"כ אי אפשר ללמוד ממנו את הנ"ל.

תירוץ: א"כ **ליכתוב "לא תשחוט"** בלשון יחיד, אלא מכך שנאמר "לא תִשְׁחָטוּ" בלשון רבים לומדים את הנ"ל.

קושיא: ואכתי מיבעי ליה: אם היה כתוב "לא תשחוט" בלשון יחיד היינו חושבים שרק אם אחד שחט את האם והבן חייב, אבל אם אחד שחט את האם והשני שחט

את הבן שניהם פטורים, ולכן התורה כתבה לא תִשְׁחָטוּ בלשון רבים ללמדנו שגם שנים ששחטו חייבים.

תירוץ: אם כן שהתורה תכתוב "לא יִשְׁחָטוּ", שמשמע שהאם והבן לא יהיו נשחטים לא ע"י אדם אחד ולא ע"י שני אנשים, ומכך שהיא אמרה "לא תִשְׁחָטוּ" משמע את שני הדברים, גם שאסור לשנים לשחוט וגם לרבות את השוחט 'בנו ואותו'.

*

למדנו במשנה - שחטה ואת בת בתה [וכו']: אם שחט בהמה ואחר כך את הנכדה שלה ואחר כך את הבת שלה, לדעת סומכוס חייב שתיים, אחת על שחיטת הסבתא והבת, ואחת על שחיטת הבת והנכדה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: מה טעמו של סומכוס שהוא מחייב שתיים? האם הוא סובר שאדם שאכל שני זיתים של חֶלֶב 'בהעלם אחד' בלא שידע בין האכילות שהוא עושה איסור, ועשה זאת בשוגג, חייב להביא שתי קרבנות חטאת.

ובדין הוא: ובעיקרון היתה צריכה דעתו של סומכוס להיות כתובה על המקרה הזה שאכל שני זיתי חלב בהעלם אחד. והסיבה שדעתו כתובה במקרה המיוחד שבמשנתנו, כדי להשמיע לנו את כוחם של רבנן החולקים על סומכוס וסוברים שחייב רק חטאת אחת אפילו ש'הגופין מוחלקין' = שחט שלוש בהמות שונות ועל ידי כך עבר על האיסורים. ולא רק במקרה שבגוף אחד נעשו שני האיסורים (אדם שאכל שני כזיתים). זו אפשרות אחת.

או דלמא: אפשרות שניה. או אולי סובר סומכוס שאדם שאכל שני זיתי חלב בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת, ורק בשחט שלוש דורות סובר סומכוס שחייב שתיים, בגלל שהגופין מחולקין. עד כאן שאלתו של אביי.

אמר ליה: ענה לו רב יוסף - אכן סומכוס סובר אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד חייב שתי חטאות. כדלהלן.

ממאי? מדתנן וכו': ומה הראייה? מהמשנה 'הזורע כלאים כלאים לוקה'. דהיינו שזרע כלאיים ואחר כך שוב חזר וזרע כלאיים.

מה הכוונה 'לוקה'? אם תאמר לוקה אחת, הרי זה פשיטא ולא היתה צריכה המשנה לומר זאת! ועוד, אם כן מדוע כתוב 'הזורע כלאים כלאים?' הרי גם על זריעה אחת הוא מתחייב מלקות אחת! אלא פשוט שהמשנה מתכוונת לומר שלוקה שתי מלקיות.

במאי עסקינן? וכמה מדובר? אם מדובר שזרע כלאיים בזה אחר זה ובשתי התראות שונות, הרי הדין הזה כבר כתוב בנזיר כלדלהלן.

נזיר שהיה שותה יין כל היום: והתרו בו רק פעם אחת 'אל תשתה!', חייב מלקות רק על רביעית אחת ששתה למרות ששתה כמה רביעיות, לפי שהוא חייב רק על הרביעית שהתרו בו עליה. אבל אם אמרו לו 'אל תשתה!' 'אל תשתה!', כלומר שהתרו בו על כל שתיה ושתיה ולמרות זאת הוא שתה, חייב מלקות על כל שתיה ושתיה.

אלא פשיטא בבת אחת ובהתראה אחת: אלא בהכרח הבריייתא (האומרת 'הזורע כלאיים כלאיים' לוקה שתי מלקיות) מדברת באופן שזרע שני כלאיים בבת אחת, והיינו שביד אחת החזיק גרעין חיטה וגרעין חרצן (של ענבים), וביד השניה החזיק שעורה וחרצן.

מני? ומיהו התנא של הבריייתא? אם תאמר רבנן החולקים על סומכוס לא יתכן! כי אם במקרה ש'הגופין מוחלקין' בשחט שלוש דורות, הם פוטרים משתי חטאות ומחייבים רק אחת. אם כן כאן בזרע שני כלאיים בבית אחת שמדובר בגוף אחד, האם לא כל שכן שהם יפטרו משתי חטאות ויחייבו רק אחת? אלא בהכרח שהבריייתא זו דעת סומכוס. ואם כן מוכח שסומכוס סובר שאם זרע שני כלאיים בבת אחת חייב רק אחת, והוא הדין לאוכל שני כזיתי חלב בהעלם אחד שחייב רק אחת.

דחיה: לא, לעולם רבנן: יתכן והבריייתא זו דעת רבנן, ומדובר בשתי התראות. ומה שהקשינו פשיטא, התשובה - יש כאן חידוש, והוא שיש שני סוגי כלאיים אחד של חיטה וחרצן והשני של שעורה וחרצן. וזה כדי להוציא משיטתו של רבי יאשיה שאמר שחייב על כלאיים רק אם זרע שלוש מינים ביחד, דהיינו חיטה שעורה וחרצן בבת אחת. אלא הבריייתא קמ"ל שאם זרע חטה וחרצן או שעורה וחרצן חייב בכלאיים.

ת"ש. אכל מזה כזית ומזה כזית: אכל כזית מגיד הנשה של ירך ימין של הבהמה, וכזית מגיד הנשה של ירך שמאל של הבהמה, לדעת ת"ק מקבל פעמיים מלקות (והוא סופג סה"כ שמונים מלקות) ולדעת רבי יהודה מקבל פעם אחת מלקות (והוא סופג ארבעים). עד כאן המשנה.

היכי דמי? איך מדובר? אם תאמר שאכל אותם בזה אחר זה ובשתי התראות, אם כן מה טעמו של רבי יהודה שבכלל לוקה? והרי זו 'התראת ספק', כי רבי יהודה מסתפק באיזו רגל האיסור של גיד הנשה, האם בימין או בשמאל. ואמם הוא אכל את הגיד בשתי הרגליים, אך מכיון שבכל פעם ופעם שאכל והתרו בו, לא היה ברור שהוא עובר איסור (כי כאמור לא ידוע באיזו רגל האיסור), אם כן כל התראה והתראה היתה התראת ספק, ולדעת רבי יהודה התראת ספק לא שמה התראה! כדלהלן.

דנניא הכה את זה: אישה שהתגרשה צריכה להמתין שלושה חודשים קודם שתינשא בשנית, בשביל להבחין בין 'זרע לזרע' דהיינו אם יולד לה בן של מי הוא. אישה זו לא המתינה, נישאה בשנית וילדה לאחר שבעה חודשים בן, ולא ידוע אם הוא בן שבעה חודשים לאחרון או בן תשעה חודשים לראשון.

אם הבן הזה רצה להכות את אביו, והתרו בו שלא יכה את אביו, והלך והיכה את הבעל הראשון ואת הבעל השני בזה אחר זה. לדעת תנא קמא חייב מיתה (למרות שזו התראת ספק), אבל לדעת רבי יהודה פטור כי זו התראת ספק, אלא אם כן יכה אותם בבת אחת והיינו בשתי ידיו כשבכל יד הוא מכה את אחד מהם. שאז התרו בו התראת ודאי, כי ממה נפשך אחד מהם אבא שלו. והוא הדין שנחלקו בקללה, אם קילל את שני הבעלים בזה אחר זה או בבת אחת וכנ"ל.

לסיכום, לא יתכן שרבי יהודה סובר שאכל את שני גידי הנשה בזה אחר זה ובשתי התראות, כי אז הוא לא יתחייב כלל מלקות!

אלא פשיטא בבת אחת ובהתראה אחת: אלא בהכרח מדובר שאכל את שני גידי הנשה בבת אחת ובהתראה אחת.

ומאן תנא קמא? ומיהו התנא קמא שחולק על רבי יהודה וסובר שמקבל פעמיים מלקות? אם תאמר רבנן החולקים על סומכוס לא יתכן! כי אם במקרה של גופין

מחולקים (בשחט שלוש דורות) פוטרים רבנן משתיים ומחייבים רק אחת, כאן שמוזכר בגוף אחד לא כל שכן? אלא בהכרח שת"ק החולק על רבי יהודה הוא סומכוס (כי לא מצאנו תנא אחר שיש לו את הסברא הזו). ואם כן סומכוס סובר שלוקה פעמיים למרות שאין הגופין מוחלקין. והוא הדין לשאלתו של אביי באכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שחייב שתיים.

דחייה: לא, לעולם בזה אחר זה ורבנן: יתכן והברייתא באכל שני גיד הנשה סוברת כרבנן ומדובר שאכל אותם בזה אחר זה. ומה שהקשינו מדוע לרבי יהודה כלל לוקה והרי זו התראת ספק? התשובה שהתנא הזה סובר כדברי תנא אחר בשם רבי יהודה שאמר 'התראת ספק כן שמה התראה' כדלהלן.

דחניא לא תותירו ממנו: נאמר באיסור נותר בקרבן פסח "ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו". רבי יהודה סובר שיש כאן 'לאו הניתק לעשה'. כלומר כתוב בתורה "ולא תותירו ממנו עד בקר (- לאו), והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו (- עשה)". ואם כן הפסוק אומר 'לא תעשה' להותיר מהקרבן, ולאחר מכן 'עשה' לשרוף את הנותר באש. ללמד שלא לוקים על הלאו של 'לא תותירו', כי העונש עליו הוא לשרוף את הנותר.

והנה ב'נותר' יש התראת ספק, כי באותו הרגע שהם מתרים בו שאם לא יאכל הוא יעבור על הלאו, גם אם הוא לא יאכל בזמן ההוא עדיין הוא לא מקבל מלקות, כי הוא יכול לאכול את הבשר עד סוף הזמן. ואם כן ההתראה הזו תלויה בספק האם הוא יאכל עד סוף הזמן או לא. ומשמע שרק בגלל שזה לאו הניתק לעשה הוא פטור, אבל אם הוא לא היה ניתק לעשה היה חייב, למרות שזו התראת ספק! מוכח שלדעת רבי יהודה התראת ספק כן שמה התראה!

אבל רבי יעקב חולק וסובר 'לא מן השם הוא זה' - טעם זה אינו עיקר, אלא הסיבה שלא לוקים על 'לא תותירו' משום שהוא לאו שאין בו מעשה, כי הוא עובר על הלאו בכך שהוא יושב ולא עושה כלום כלומר לא אוכל את הבשר, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.